

Голові спеціалізованої
вченої ради ДФ 20 051.069
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
доктору політичних наук, професору
Дерев'янку Сергію Мироновичу
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата історичних наук, доцента, доцента кафедри міжнародних відносин

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Гурака Ігоря Федоровича

на дисертаційну роботу Котляра Олега Васильовича

**«Відносини Російської Федерації та скандинавських країн: безпековий
вимір (на прикладі Швеції та Норвегії)»**,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05

«Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія»

Актуальність дисертаційної роботи. Зростаюча агресивність офіційного Кремля на міжнародній арені обумовлює виняткову актуальність безпекового виміру зовнішньої політики Російської Федерації. Керівництво Росії після 24 лютого 2022 р. неодноразово наголошувало, що російська армія воює в Україні не тільки з українськими військовими, а з НАТО. Водночас, неспровокована широкомасштабна російська агресія проти найбільшої європейської держави змусила міжнародних акторів по новому оцінити формат їхніх відносин із офіційним Кремлем. В цілому, активізація російсько-української війни після 24 лютого 2022 р. обумовила фундаментальну трансформацію світового порядку, у окремих випадках – кардинальні зміни підходів країн щодо забезпечення ними своєї безпеки. В цьому контексті хрестоматійним прикладом нам видається ситуація із Швецією, яка впродовж майже двох століть зберігала

відданість політиці нейтралітету, натомість після 24 лютого 2022 р. переглянула своє бачення шляхів реалізації безпекової політики та подала заявку на вступ у Північноатлантичний альянс.

Скандинавські країни традиційно не належали до числа тих, що перебували у центрі дослідницького фокусу українських науковців та експертів. Водночас, останні зміни у їхній зовнішній політиці, поступове зростання впливу північного виміру євроатлантичного проекту, посилення акценту керівництва Росії на енергетичному та інших складових безпекової співпраці із країнами Північної Європи обумовлюють закономірне зростання інтересу до регіону та до процесів навколо нього з боку України. В цьому контексті обрана Котляром О.В. тема для дисертаційної роботи беззастережно є не тільки актуальною, але і володіє ґрунтовним потенціалом для подальшого розширення та поглиблення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження реалізовано як складова наукової теми «Центральна та Східна Європа у міжнародних відносинах» (номер державної реєстрації «0114U001590»), яка закріплена за кафедрою міжнародних відносин факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Внесок Котляра О.В. полягає у дослідженні впливу російського фактору на оборонну політику скандинавських країн, а також окресленні шляхів, в рамках яких визначені події в Східній Європі (російсько-українська та російсько-грузинська війни) впливали на безпекові процеси в Північній Європі.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Для підготовки дисертаційної роботи здобувач наукового ступеня опрацював більше 350 джерел, з яких 300 позицій – іноземними мовами. Різноманітні за своїм характером та спрямуванням джерела у поєднанні із вдало підбраною методологічною базою дозволили розкрити дослідницький потенціал окресленої проблеми, створити максимально коректну та об'єктивну картину дослідження та дійти оригінальних висновків. Результати наукового

пошуку Котляра О.В. вписуються у рамки існуючих наукових підходів провідних українських дослідників до проблем, охоплених в дисертаційній роботі.

Дисертаційне дослідження Котляра О.В. є завершеним, цілісним та логічно структурованим. Висновки роботи відповідають заявленій меті та завданням, вони логічно випливають зі змісту роботи, характеризуються системністю та обґрунтованістю.

Окремі положення та узагальнення рецензованої роботи пройшли належне обговорення та апробацію в ході трьох міжнародних та однієї міжрегіональної конференцій. Результати наукового пошуку також представлені в п'ятих фахових наукових публікаціях, в тому числі у одному закордонному виданні.

Наукова новизна та достовірність одержаних результатів. Попри те, що проблематика міжнародної безпеки викликає широкий інтерес як в масштабах світової політичної науки, так і серед вітчизняних дослідників, цей спектр дослідження завжди міститиме ряд новітніх аспектів, котрі вимагатимуть первинної наукової розробки або ж вдосконалення уже набутих результатів вивчення тематики. В рамках дисертаційного дослідження Котляр О.В. актуалізує безпековий вимір російсько-шведських та російсько-норвезьких відносин. При цьому, дисертант застосовує порівняльний підхід при аналізі підходів скандинавських країн до реалізації відносин з Росією, а також при вивченні політики Росії стосовно вищезгаданих держав. Ознайомившись із напрацюваннями українських дослідників в цьому та дотичних напрямках, можемо зазначити, що порушена Котляром О.В. тема є новою для вітчизняної науки. Дисертант вперше проводить дослідження компаративного типу з метою визначення спільних та відмінних рис безпекової складової російсько-шведських та російсько-норвезьких відносин. Новизни роботі додає той факт, що автор розглядає вплив останніх геополітичних тенденцій (зокрема російсько-української повномасштабної війни) на безпековий аспект зовнішньої політики скандинавських країн.

Використання значної кількості офіційних джерел, охоплених в рамках дослідження держав, які є джерелом найбільш неупередженої інформації,

співставлення думок провідних експертів з відповідної проблематики, використання оптимального методологічного інструментарію, апробація наукового доробку Котляра О.В. в рамках наукових конференцій та публікацій у фахових виданнях дають підстави для твердження про достовірність одержаних у рамках дисертаційної роботи результатів.

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у можливості застосування його результатів в освітній, науковій та дипломатичній сферах. Зокрема, матеріали роботи можуть бути корисними в процесі підготовки студентів, майбутніх спеціалістів у сфері міжнародних відносин. Дисертація є цінним джерелом інформації для працівників наукових, інформаційно-аналітичних, дослідницьких центрів, котрі займаються вивченням проблем міжнародної безпеки та різних аспектів світової політики. Також напрацювання Котляра О.В. можуть бути використані при підготовці кадрів дипломатичної служби, котрі працюватимуть на території досліджуваних держав та чия діяльність пов'язана із регіоном Північної Європи.

Загальна оцінка змісту роботи. Вивчення та аналіз тексту дисертації дає нам підстави для твердження, що зміст роботи відповідає темі дисертації та реалізує сформульовані у вступі завдання. Застосування широкого спектру загальнонаукових та політологічних методів дослідження дозволило дисертанту провести якісну наукову розвідку та дійти ґрунтовних висновків. Котляр О.В. у своїй роботі висвітлив як загальні риси побудови російсько-шведських та російсько-норвезьких відносин, так і вузчі аспекти реалізації цих взаємин, а саме їх безпековий вимір.

Структурно дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, десяти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі автор обґрунтовує актуальність дослідження та його новизну, прописує мету, об'єкт, предмет дослідження, формулює дослідницькі завдання, подає теоретичне та практичне значення роботи. Значну частину вступу дисертант присвячує опису методологічної бази, де дає короткі приклади використання визначених методів для вивчення конкретних аспектів проблематики. Також вступ містить

обґрунтування вибору для дослідження саме Швеції та Норвегії серед решти скандинавських країн.

Перший розділ дисертації присвячений теоретико-методологічній базі. В рамках першого підрозділу цього розділу проаналізовано джерельну базу дослідження. Автор подає коротку характеристику вибраних робіт, завдяки чому ми маємо змогу зробити висновок щодо рівня розробки обраної проблематики та визначити найбільш популярні для дослідження серед зарубіжних і вітчизняних науковців аспекти цієї тематики. Другий підрозділ дисертант формує, ґрунтуючись на аналізі концепту «безпека» в контексті російсько-скандинавських відносин. Зокрема, Котляр О.В. акцентує увагу на комплексності цього поняття та обґрунтовує необхідність комбінації декількох підходів до розуміння цього концепту задля найбільш повного висвітлення проблематики безпекового виміру російсько-скандинавських взаємин.

В другому розділі ми ознайомлюємося зі становленням скандинавського вектору зовнішньої політики Росії. Зокрема, в першому підрозділі дисертант проводить ретроспективний огляд становлення цього вектору та аналізує умови його формування. Другий підрозділ охоплює період від 1991 р. – до наших днів. В ньому автор досліджує трансформацію пріоритетності скандинавського напрямку в зовнішній політиці РФ. Котляр О.В. акцентує увагу на довготривалій другорядності цього вектору, а також аналізує причини такого стану речей.

Третій розділ розкриває концептуальні засади політики досліджуваних скандинавських країн у сфері безпеки та оборони. В першій частині розділу йдеться про нейтралітет та позаблоковість як основоположні принципи реалізації Швецією безпекової політики. Автор охоплює етап становлення шведського нейтралітету, котрий з часом доповнився позаблоковістю, а також досліджує вплив російського фактору в цьому контексті. Другий підрозділ порушує проблематику членства Норвегії в НАТО як одного з основних інструментів гарантування безпеки країни. Дисертант вивчає роль норвезького членства в Альянсі та відносини з Росією.

У четвертому розділі Котляр О.В. висвітлює образ Росії в суспільно-політичному дискурсі скандинавських країн. Фрагмент в основі своїй ґрунтується на текстах шведської та норвезької періодики, виступах офіційних осіб держав, а також на офіційних документах. Автор наголошує, що в силу історичних обставин серед громадян скандинавських країн Росія протягом значного часу асоціювалася із поняттями «небезпека» та «загроза». Ця ж тенденція, після певної лібералізації в період 1991 – 2013 рр., має місце і в даний час, у зв'язку із загостренням російського реваншизму.

П'ятий розділ дисертант зосереджує на періоді 1991-2022 рр. В ньому Котляр О.В. аналізує вплив російського чинника на оборонну політику скандинавських країн. Зокрема, він подає якісно-кількісні характеристики оборонної сфери, структурні характеристики збройних сил цих країн, а також висвітлює фінансову складову оборонної політики. Всі ці складові, а також їхні зміни автор прив'язує до російського чинника, котрий має безпосереднє та першочергове значення в процесі реалізації оборонної політики скандинавськими країнами в період після 2014 р.

В сукупності, можемо стверджувати, що автор провів комплексне, об'ємне дослідження та сформував якісну дисертаційну роботу, в якій належною мірою розкрив окреслену проблематику.

Оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. В процесі написання роботи Котляр О.В. поєднав ряд підходів та методів, котрі дозволили в повній мірі реалізувати поставлені дослідницькі завдання. Зокрема, автор використав системний, діалектичний, структурно-функціональний та історичний підходи. Завдяки цьому вдалося дослідити взаємодію окремих чинників як внутрішньополітичного, так і зовнішньополітичного характеру на формування безпекового виміру взаємовідносин досліджуваних країн, а також описати етапи становлення та розвитку міждержавних відносин. Методична складова представлена поєднанням загальнонаукових та політологічних методів дослідження. Серед загальнонаукових методів дисертант застосовує аналіз та синтез, індукцію та дедукцію, узагальнення, порівняльно-аналітичний метод та метод аналогії. Своєю чергою ряд політологічних методів представлений

контент-аналізом, кейс-стаді, івент-аналізом, історичним, інституційним, біхевіористичним та статистичним методами. У вступі дисертаційної роботи Котляр О.В. детально розписує конкретні приклади застосування кожного з методів, що підтверджує обізнаність автора в методологічній основі дослідження та доцільність застосування саме такої методологічної бази для цієї дисертації.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. Аналіз тексту роботи дає підстави стверджувати, що Котляр О.В. підготував дисертацію, дотримуючись вимог академічної доброчесності. Робота є унікальним та самостійним напрацюванням дисертанта, не містить ознак плагіату, а використання ідей та доробку інших авторів мають відповідні посилання на першоджерела.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Схвалюючи загалом стратегію та тактичні підходи, застосовані в рамках дисертаційного дослідження, отримані висновки та узагальнення вважаємо за доречне наголосити на кількох позиціях, які носять дискусійний характер та висловити певні побажання.

1. Здобувач наукового ступеня присвячує другий розділ дисертаційного дослідження російським підходам до безпекової складової зовнішньої політики стосовно Швеції та Норвегії. В той же час, у випадку із скандинавськими країнами використано інший підхід. Нам видається оптимальним, коли б третій розділ роботи був присвячений шведському виміру безпекової політики на російському напрямку, натомість четвертий – норвезькому.

2. У назві рецензованої роботи, перераховуючи скандинавські країни, спочатку вказується Швеція, а слідом – Норвегія. Що стосується розділів, то у третьому ми бачимо такий же підхід, натомість у четвертому та п'ятому – здобувач наукового ступеня спочатку вдається до аналізу питань, пов'язаних із Норвегією, а вже після того – із Швецією. Вважаємо, що було доцільніше в рамках кожного із розділів дотримуватися черговості, окресленої у назві дисертаційного дослідження.

3. Здобувач наукового ступеня часто використовує в роботі цитати, які доцільно було б перевести у непряму мову.

4. Об'ємні висновки, які налічують більше 8 сторінок, є дещо завеликими для такого виду роботи. Варто було сформулювати їх у дещо стислішій формі.

5. Текст дисертаційної роботи потребує стилістичної коректи.

Окреслені вище зауваження та побажання, головним чином, носять рекомендаційний характер та жодним чином не применшують ґрунтовних наукових досягнень здобувача наукового ступеня, не знижують академічної цінності та практичної значущості виконаної роботи.

Висновок про дисертацію в цілому та її відповідність встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження Котляра О.В. «Відносини Російської Федерації та скандинавських країн: безпековий вимір (на прикладі Швеції та Норвегії)», є цілісною, оригінальною, самостійною та завершеною науковою роботою, яка відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44. Дисертаційна робота не містить ознак порушення академічної доброчесності, а тому її автор – Котляр Олег Васильович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності 052 «Політологія».

Рецензент:

доцент кафедри міжнародних відносин

Прикарпатського національного

університету імені Василя Стефаника

кандидат історичних наук, доцент

І.Ф. Гурак

підпис *І.Ф. Гурака*
ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу кадрів
Орест СМІШКО
« 10 » *11* 20 *23* р.

